

Értekezések az Istenről, de nem csak: avagy Kondratyev poéta nép közé járása, bár nem az Óperenciás-tengeren is túlra, de azért messzire

Disclaimer (Előszó helyett): A felelősség elhárítása: ez az adott mű kizárólag szóráskoztató jelleggel bír, és nem célja, hogy bárkit is megbántson; az összes vélemény, amennyiben kimondatik vagy felvetődik, a szerző állásfoglalása (egyszerűen a szerzőnek van tulajdonítva), ezek értékelő vélemények, és nem a megbántásra, az ember önérzetének megsértésére irányulnak (legyen az bárkié), nem a gyűlölet, az ellenségeskedés felszítását, az ember becsületébe gázolását célozzák, valamint nem irányulnak a nemek, a rasszok, a nemzetiségek, a nyelvek, a származás, a valláshoz való viszony, a tudomány és a képesítés, a cselekvőképtelenség alapján megkülönböztetett embercsoportokra sem, vagy a valamiféle társadalmi, politikai, ideológiai vagy gendercsoportozáshoz tartozókra sem, stb. Sőt, pontosan senki sem tudja, hogy hol és mikor játszódtak az ebben a műben leírt események, és hogy ezek egyáltalán megtörténtek-e, és ha igen, éppen ilyen módon vagy esetleg valahogy máshogy. Sőt mi több, az sem tudható, hogy létezett-e valaha a költő Kondratyev, vagy ez egy kitalált személy – mint valamiféle absztrakció, ráadásul gyűjtőfogalomként –, de ha igen, akkor valóban költő-e, jelentős-e, vagy csak épphogy megjárja (ami, érthető módon, aligha lehetséges, de teljességgel nem zárható ki).

És bármely esetben, ha ezen adott mű szerzőjének a véleménye nem esik egybe (és rendszerint nem esik egybe) ezen adott mű hőséne a véleményével, vagy az adott mű bármely másik szereplőjének a bármely más véleményével, vagy általában bárkinek a véleményével, akkor az adott szerző művének (ennek vagy bármely másinak) az elolvasása okozta összes kockázat kizárólag az idejében figyelmeztetett olvasóra hárul. Már ha felbukkanna ilyesmi.

A poéta Kondratyev – mivel ez a még a Régi Rendszer idejében volt – a költői gyakorlatnak megfelelően a nép közé járt. Hogy Kondratyevnek erre miért volt szüksége, azt az Isten tudja. Azonban, aki á-t mond, mondjon b-t is, ha poétának csúfolnak, a nép közé jársz. Ahogy mondani szokás, aki á-t mond, mondjon b-t is. Nem akarod, de menned kell. Szóval, menni kell.

Egy szót se szólt a költő Kondratyev, csak sóhajtozott, és ment, ha már költő, a nép közé. És ahogy az várható volt, mindent megszemlélt. És mindent meghallgatott. Más szóval: tapasztalatot gyűjtött. És történt vele egy különös eset.

Nem kellett sok időnek eltelnie, hogy a költő Kondratyev egy Isten háta mögötti faluba érkezzen, egy szegény kolhozba. Még hogy szegény! A régi rendszer idején szegénység nem létezett. Így a fent említett falunak ebben a kolhozában sem volt szegénység. De különösen gazdagnak se nevezhetnénk. A helyi földbirtokos, a kolhoz elnöke nevében, örömmel fogadta a poétát, bár se kenyérrel, se sóval nem kínálta. Ezeket már felajánlotta a Znyanyije Társaság előadójának, akit a sorsa, a poéta Kondratyev szerencsétlenségére (vagy fordítva), épp ebbe a kolhozba vetett.

Voltak idők, amikor a Szent (időnként és helyenként istentelen) Ruszban éltek különböző „zöldek” és „kékek”; Kozlovskij- és Lemesjov-rajongók; The Beatles-, The Rolling Stones-, Deep Purple- és Led Zeppelin-imádók, Schmidt hadnagy gyermekei és szabad művészek... Tehát sok különböző párt létezett az egypártrendszer országában. Az igazság kedvéért jegyezzük meg, hogy Mercedes-rajongók és BMW-sek ekkoriban még vagy nem voltak, vagy annyira kevesen lehettek még a soklelkes ősi székvárosban is, hogy meg tudták óvni magukat a kortársak mindent látó pillantásaitól. Mit is mondhatnánk az ősi székváros külterületeiről és rejtett zugairól, hiszen ilyen külterületekkel és rejtett zugokkal volt tele az egész ország.

Ezek között az ezotériáért rajongók között volt még egy bizonyos népes törzs, amelyet az előadók a Znyanyije Társaságnak neveztek el, és két össze nem olvasztható, bár egymással nem antagonisztikus ellentétben álló frakcióra oszlott: az egyik az „Isten valójában nem létezik” nevében tartott előadásokat, a másik az „aktív élethelyzet” nevében. Az egyik arról győzködte az embereket, hogy többé ne higgyenek az Istenben és higgyék azt, hogy Ő nincs, a másik lagymatagon arra intett, hogy légy aktívabb az életben, azaz vegyél fel aktív, nem pedig passzív életbéli pozíciót.

Ezeknek a hatalmas erővel bíró társaságoknak a képviselőitől az átlagemberek nagyon félttek, és lehetőség szerint igyekeztek kerülni a velük való találkozást. De ez csak keveseknek sikerült. Ezek az előadók az áldozataikra nem a főúton, a holdtalan éjjeleken vártak, nem a sötét kapualjakban leselkedtek rájuk, nem a sűrű erdőben támadtak rájuk... Nem, magabiztosan léptek fel: nem az éj leple alatt, hanem fényes nappal jelentek meg közvetlenül az üzemvezetőségeknél, amelyek így teljes erővel bekergették a szerencsétlen áldozatokat – a saját beosztottjaikat – a gyárak, üzemek dísztermeibe, a kolhoz-szovhoz Házaiba és Kultúrpalotáiba.

Így akkor, amikor a poéta Kondratyev megérkezett ide, hogy teljesítse költői feladatát, a nép közé járást, a szerencsétlen kolhoz épp megrohanta a soron következő előadó, ez esetben egy ateista személy. A bánatos elnök a vemhes tehénéhez hasonlító szomorú szemével mindenkit, akinek nem sikerült elrejtőznie a szénapajtákban vagy a barázdákban, a kolhoz Kultúrházának

dísztermébe terelt, aztán kiegészítette őket azokkal is, akik, bár elrejtöztek, de ügyetlenül, ott pedig az előadó rávetette magát a szerencsétlen áldozatokra, és elkezdte gyötörni őket az Isten létének hiányán nyugvó hite bizonyítékaival. Ennek a kínzásnak vált a tanújává az igaz költői feladattal bíró poéta, Kondratyev.

Az előadó már benne járt a korban, jól táplált volt, óriási pocokkal: a jöltápláltság és a puffadt, egészségtelen arcszín, valamint az elvont fogalmak széles körű ismerete miatt az egyszerű lakosok általában szédülni kezdenek, és a fejükbe száll a vér.

A szenvedélyes ateista a professzionális, hűvös rajongásával nyitott ajtókat kezdett döngetni: be kellett bizonyítania a hallgatóságnak, hogy Isten nincs, hogy miért nincs, és hogy mivel lehet ezt bizonyítani; ráadásul elvárta, hogy utasítsák vissza a korábbi sötét évszázadoknak azt a régóta leleplezett csökevényét, hogy Abban higgyenek, Aki nincs. Mondani se kell, hogy a hallgatóit az előadó nem hozta lázba, és ha fogalmazhatunk így, a világnézetük alapjait se rengette meg. Kétségtelen, hogy Azt, Akinek a létezését az ateista tagadta, ezzel az előadással egyáltalán nem zavarta meg, és Ő a Neki címzett gyalázkodásokra semmit se reagált: villámokat se szórt az előadó fejére, a Kultúrház dísztermének régóta kifehérítetlen mennyezetét se rogyasztotta rá, sem pedig... Más szavakkal, semmilyen fenyítéssel se reagált az istentelenre, amellyel, már nem először, vagy a Saját hiányát, vagy a közömbösségét, vagy a határtalan emberszeretetét bizonyította.

A földi hallgatókból az ateista ilyesfajta reakciót váltott ki: a fiatalság, amely az ateizmusban nőtt fel és az anyatejjel szívta magába az istentelenséget, az előadót teljes közömbösséggel hallgatta, olyan képet vágva, hogy „hiába is igyekszel, öreg, Isten akkor se létezik, és mivel nem létezik, járjad csak a magad útját, és ne pazarold a fiatalságunk idejét annak bizonyítására, amit nélküled is tudunk”; a középkorú emberek, miután a fiatalságot ateizmusra nevelték, az istentagadót egyáltalán nem kívánták hallgatni, és az épp aktuális dolgaikkal és problémáikkal voltak elfoglalva; az idősek pedig, akiket alapvetően az anyókák képviseltek, figyelmesen hallgattak, az arcuk keresztény alázatot tükrözött, és ezek az arcok ezt fejezték ki: „Ő miattunk vállalta a keresztalál kínját, azaz Neki árt ennek az épp soron lévő szószátyárnak az üres fecsegése...”

Azonban egyszer mindennek vége szakad. A végéhez ért a mi istentagadónk előadása is. Ám nem volt világos, hogy kinek lett az előadástól nagyobb hányingere: a hallgatóknak, az elnöknek vagy az előadónak. És egyedül a poéta Kondratyevet érdekelte (aki a költők után most valami különlegesre akadt), hogy hogyan is lesz ezután.

– Nos, milyen kérdéseik vannak?

Az elnök, lévén, hogy nagy és jórészt szomorú tapasztalattal bírt, és ezért általában nem engedte meg a publikumnak, hogy bárhogy is reagáljon, mert tudta, hogy nem lesz semmiféle kérdés (ami a legjobb, mert akkor az idealizmusról és a materializmusról, az objektívról és a szubjektívról, az Istenről és annak létéről

szóló elvont filozófiai kérdések helyett következnének a súlyosan egzisztenciális kérdések: a szénáról és a tejhozamról, a hektáronkénti termésről és a betakarítási munkáról), közömbösen, de szokásos módon némi szigorral a hangjában, felszólított a hallgatóságot:

– Aktívabban, elvtársak, aktívabban. Tegyétek fel a kérdéseiket, ne szégyenkezzenek. Ne ücsörögjenek itt némán, hanem kérdezzenek, pontosítsanak, kit vagy mit nem értettek. Az nem lehet, hogy mindenki számára minden világos és érthető volt. Nos hát, aktívabban, elvtársak, aktívabban.

De az elvtársak, akikhez az elnök fordult, csendben nyugtázták az elcsépelet frázis arra vonatkozó igazságát, hogy „köztünk, elvtársak, akadnak olyanok, elvtársak, akik számunkra, elvtársak, egyáltalán nem elvtársak”. Az elnök az asztalon hol a ceruzája végével, hol a zavaros víz palackjával kopogott – amely vízben szomorúan úszott egy szerencsétlen, magányos, a menekülés minden reményét elvesztett légy –, és a poéta Kondratyevre bámult, bár nem volt világos, hogy felszólítja-e, hogy legyen a rábízott kolhoztagok meghökkentő közömbösségének és érdektelenségének a tanúja, vagy abban reménykedik, hogy ez a városi ember megmenti a kolhoztagokat és a maga stílusában kérdez valamit: „Hogy jutott odáig, hogy Isten, valószínűleg, nincs? Még sincs? Egyáltalán nincs? Akkor viszont ki van Helyette?

Láthatóan nagyjából ugyanerre gondolt az elnök is, és gondolatban válaszolt a semmit se kérdező Kondratyevnek: „Hogyhogy ki? Kicsoda, kicsoda? De főleg: Őhelyette? Vagy nem tudod, hogy a szent hely nem állhat üresen? Pffuj, te, vigyen el az ördög, *szent* hely... Miféle szent hely? Nincs semmiféle szentség. Nincs semmiféle szent. Ha nincs Isten, akkor nincs szent se. Senkinek sincs semmiféle szentje.”

A költő Kondratyev, természetesen, úgy tett, mintha vagy nem értené az elnököt, vagy értené, de nem úgy, ahogy az szeretné, hogy értse, ezért kíváncsian figyelte a kolhoztagokat, akik már érezték, hogy egyre közeledik az előadás okozta gyötrelemtől való szabadulás pillanata.

De az elnök keménynek bizonyult, mint az edzett acél, meg amúgy is minden hájjal megkent fickó volt. Másképp nem lehetett volna egy, az Isten háta mögötti falu kolhozelnöke. És kijelentette:

– Senki se megy sehová, amíg kérdések tömkelege nem érkezik a hallgatóság felől.

A teremben csendes, de jól kivehető, rosszindulatú zúgolódás keletkezett:

- A tehenek még nem ettek...
- A marhákat nem takarmányoztuk...
- Ki ad a tyúkoknak magot?
- És vizet ki ad?
- És kiganézni ki fog?...

De az elnököt nem lehetett olyan könnyen megtörni. Ő, aki tisztában volt a dolgok állásával, az egyiknek azt mondta, hogy marhát még soha életében nem tartott, a másiknak azt, hogy tehenet régen itatott, a harmadiknak, hogy... Szóval, eltalálta, hogy mit mondjon. De, tartva magát a nem is annyira Caius Julius Caesar, mint inkább az általa nem ismert Niccolò Machiavelli stratégiájához és taktikájához, mivel nem volt lehetősége likvidálni az opponenseit, az ostorral való kormányzásról áttért a mézeskaláccsal való kormányzásra:

– Elvtársak, ne fogják vissza magukat. Tegyenek fel gyorsan az előadó elvtársnak egy-két rövidke kérdést, ő pedig majd röviden...

Erre a szóra az elnök sokatmondó pillantást vetett az ateistára, mire az, bár öszszeráncolta a homlokát arra a javaslatra, hogy „röviden” válaszoljon, egyetértően bólogatott, hiszen egy előadó ereje se határtalan. Világossá vált, hogy kérdések nélkül az előadás okozta teher nem fog megszűnni, de azért nem kell nagyon buzgólkodni se.

Azonban az istentagadóval senki sem akart érintkezésbe lépni. Nem azért, mert féltek volna kapcsolatba lépni Vele, bár csak a távollétében, de fejjel senki se akart a falnak menni. A hívők mögött ott állt Ő, de az istentagadó mögött – ami szintén óriási erő – ki tudja, ki, s hogy ez esetben ki fog győzni. Szóval, az idősek hallgattak az Iránta való tiszteletből; a fiatalságnak csak egyvalami nem volt világos: minek is folynának bele, ha egyszer ez csak zabhegyezés: ha egyszer Isten nincs, akkor miről beszélünk és mit is kéne pontosítani, ez csak szalmacséplés; a középkorú kolhoztagok pedig azt latolgatták, tudnak-e így a háztartással végezni a művészfilm esti bemutatójáig.

Ahogy az ilyen esetekben általában lenni szokott, Scsukar bácsi, a helyi tekintély határozott úgy, hogy megmenti a helyzetet... Feltételezve, hogy mindenki, aki ránéz, ezt fogja mondani: „A papa öreg, neki mindegy”, ez az együgyű mókamester felemelte a kezét. Az ateista, mint egy völgy fölött repülő, a zsákmányára éles szemmel meredő sas, észrevette az öreg felemelt kezét, és keményen rárepült az áldozatra:

– Íme, az első kérdés.

És mutatta az elnöknek az apókát.

De az öreg nem várta meg, amíg az elnök bemutatja őt az előadónak, hanem felemelkedett a helyéről... Az elnöknek nem sikerült semmit se mondania, mivel az előadó, egy császár nagylelkűségével, aki szabadságot ad a halálosan megsebezett gladiátornak, így szólt:

– Nem muszáj felállnia. A helyén maradva is lehet. A korára való tisztelettel... ahogy mondani szokás...

Az öreg, eltúlzott nyögdcseléssel, ezt felelte:

– Semmiség, semmiség... Így szoktuk meg. Ez nálunk a szokás.

Aztán, az ajkát rágva, csendesesen, hogy az előadó ne is hallja, ezt morogta:

– Semmiség, lehet állva is... Ő, miértünk, bűnösökért, nem félt a kereszten lógni, mi pedig egyáltalán nem állunk ki mellette...

Az előadó, miközben kéjesen mosolygott és felfogta, hogy semmiféle váratlan fondorlatra ettől az Isten háta mögötti faluból származó öregembertől nem számíthat, ezt mondta:

– Vagyis, azt kívánja, hogy pótlólagosan magyarázzak meg dolgokat? Fejtse ki, ahogy mondani szokás, a kérdése lényegét.

Az öreg felköhögött, rángatni kezdte a rövid zakója széleit, egy köhögéssel ismételten megtisztította a torkát, és belekezdett:

– Volna nekem, drága ember, egy, de lehet, hogy két kérdésem. Ez attól függ, hogy milyen lesz a válasz az első kérdésre.

Az előadó elnézően mosolygott.

– Nos, próbáljuk meg, ahogy mondani szokás, tisztázni, hogy miről is van szó. Kezdjük az első kérdéssel, aztán pedig térjünk rá a másodikra, bár, ahogy mondani szokás, a tapasztalatom azt súgja, hogy nyilván elég lesz az első kérdésre adott válasz is, hogy eloszlássunk minden érthetlenséget, kétséget és eltérő olvasatot, már ha vannak ilyenek, vagy, ahogy mondani szokás, felmerülnek.

Az öreg bólogatott és belekezdett:

– Nos, te, drága ember, rögtön látni, hogy felette állsz minden tudománynak, mindent megismertél és mindenüvé eljutottál. Én viszont sötét ember vagyok, három osztályt végeztem, nem volt mikor a tudományok terén kiismernem magam, *olyan* idők jártak. Nem olyan kort éltünk, hogy lett volna idő a különböző ravasz kérdéseket értelmezni. De egy dolgot feltétlenül rendbe kell tegyek. És látom én, hogy nekem ebben senki más nem fog segíteni, hiszen öreg vagyok. De a dolog rendkívül érdekes. Minden reménységem benned van, drága ember. És most, bár öreg vagyok, szeretném megtudni, hogy ez mitől van így, és miért így van elrendezve.

– Pontosan mi is? – kérdezte közömbösen az előadó, és szokásos módon ezt gondolta: „Istenem, minden alkalommal ugyanaz a kérdés. Bárcsak egyszer lenne valami új és váratlan. A változatosság kedvéért.”

– Nos, nézzük, miről van szó – miért így van elrendezve, ahogy: a ló is, a tehén is, a birka is ugyanazt a takarmányt eszi – a fűvet, a trágyájuk viszont mindegyiknek más: a ló, tudja, úgymond, gesztenyéket termel, a tehén kis lepényeket kakál, a birka pedig borsócskákat. Ha? Miért van ez így? A takarmány ugyanaz. A trágya viszont nagymértékben különböző.

Sok minden megesett már az előadó hosszú életében, de ilyenre még a rém-álmában se gondolt volna. Nemcsak hogy a kérdésnek semmi köze nem volt az előadás témájához, de ráadásul, őszintén szólva, a kérdés olyan kedves. Minden tekintetben kedves. És nem teljesen érthető: provokációs céllal lett feltéve, vagy egyszerűen ostobaságból, vagy sötét tudatlanságból. Az előadó, ahogy az vele még soha nem történt meg, nagy szemeket meresztett az öregre, az elnök pedig

rá akart ordítani a vizályt szító emberre, de úgy döntött, hogy inkább megvárja a tanult ember reakcióját. Végül is maga az elnök se tudta, hogy mi az oka a különbségnek, amikor a kiindulás egyforma. Igen, jobb lesz kívárni az előadó reakcióját.

Az viszont, idegesen nyeldekelve, nem sokat gondolkodott, hanem így döntött: az öreg sötét ember, a föld élte, és a kérdés, hogyha komolyan meggondoljuk, az életére vonatkozik. Lényegében biológiai kérdés. Életvezetési. De, akarva-akaratlanul, az előadás témájához semmi köze.

És az előadó a lehető legegyszerűbben válaszolt: nem magyarázta hosszasan, hogy ez a tárgy más profilú specialistához tartozik, közömbösen megvonta a vállát, és röviden ezt mondta:

– De hisz ezt én nem tudom. Nincs tudomásom erről.

Az öreg bólogatott, mutatva, hogy érti a választ és kiegészítő magyarázatra nincs szüksége, aztán folytatta:

– Nos, ez esetben íme a második kérdésem hozzád: hogyhogy te, drága ember, mersz az Istenről ítélni, amikor még a sz...-ral kapcsolatban se tudsz eligazodni...?

P.S. Azok az idők, amikor a fent leírt eset történt, régen a Léthé folyójába veszttek, velük együtt ugyanebbe a folyóba süllyedt el az állam is, amelyben a Znanyije Társaság létezett, belevesztett az egykori társadalom is (de meg kell jegyezni, hogy a szent hely nem állhat üresen kifejezés újra megjelent). Ám a társadalom „zöldjei” és „kékjei” nem tűntek el sehová se, hanem átköltöztek az orosz mérnök, Zvorikin találmányába, az úgynevezett „televízióba”, ahol, végre-valahára a kérdésben, amelyet egykoron bármely falusi Scsukar feltehetett nekik, némi jártasságra tettek szert, és folytatták a tevékenységüket, bármely témára váltva, úgy, ahogy a birkák, a tehenek és a lovak a takarmányt arra az igen híres, meghökkenően különböző formájú produktumra váltják.

(Gyürky Katalin fordítása)